

TÁRCA.

AZ ORSZÁGOS KÖNYVFORGALMI ÉS BIBLIOGRAFIAI KÖZPONT IGAZGATÓJÁNAK JELENTÉSE NÉMETORSZÁGI KIKÜLDETÉSÉRŐL.

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter úr folyó évi február hó 27-én 823/1923. eln. szám alatt megbizott, hogy a könyv- és folyóiratcserének a német tudományos intézetekkel és társulatokkal leendő lebonyolításához szükséges tárgyalásokat közvetlenül a helyszínén vegyem fel, továbbá, hogy a könyvkereskedői könyvkivitel szervezésére és állami ellenőrzésére nézve a leipzigi Aussenhandelnebenstelle-vel a viszonyosság elve alapján megállapodást létesítsek.

Megbizatásomnak megfelelően, folyó évi március hó 28-tól április hó 25-ig Németországban tartózkodtam és ez utam eredményéről jelentésemet, valamint az ottani tudományos intézetek és társulatok vezetőivel folytatott megbeszéléseim alatt nyert fölvilágosítások alapján javaslataimat az alábbiakban tettem meg a vallás- és közoktatásügyi miniszter úrhoz.

Mindenekelőtt megjegyzem, hogy a németországi szakköröknél úgy az Országos Magyar Gyűjteményegyetem, mint pedig az Orsz. Könyvforgalmi és Bibliografiai Központ szervezete nagy érdeklődésre talált; az előbbi magyarázatát részben abban a körülményben találja, hogy Németországban a könyvtári személyzet statusbeli egyesítése iránt már több éve határozott törekvés mutatkozik és e kérdés a könyvtári kongresszusoknak ismételt tárgyalási anyagát képezte, az utóbbi pedig abban leli magyarázatát, hogy az Orsz. Könyvforgalmi és Bibliografiai Központ, a külföldi tudományos könyvanyag beszerzésére hivatván, ezzel azt a fontos és égető kérdést igyekszik megoldani, mely a német gyűjteményeknek is régóta vajudó problémája. Ki kell emelnem a Központra vonatkozó nézetek közül a berlini Staatsbibliothek főigazgatójának, Fritz MILKAU-nak véleményét, mely szerint a külföldi irodalomnak ily központosított beszerzése a mai viszonyok között e kérdésnek egyedüli gyakorlati megoldása, melyet — szerinte — Németországnak is meg kellene valósítania. Ugyanő fölszólított, hogy a Központ szer-

vezetét és ügykörét ismertessem a «Zentralblatt für Bibliothekswesen»-ben. MILKAU-éhoz hasonló véleményt nyilvánított a hamburgi Staats- und Universitätsbibliothek igazgatója, dr. WAHL is, ki a külföldi irodalom beszerzésének ezen központosítását a hamburgi tudományos intézeteknél már két évvel ezelőtt megvalósította, nemkülönben MINDE-POUET, a leipzig-i Deutsche Bücherei igazgatója is.

A cserére vonatkozó javaslataimat a német tudományos intézetek és társulatok általában megértéssel fogadták — a külföldi irodalomnak csere útján való beszerzése ugyanis Németországban, főleg a háború óta, nagy elterjedtségnek örvend. Ez magyarázza, hogy úgyszólván minden intézet, illetőleg tudományos társulat, melyhez csereviszony létesítése iránt javaslattal fordultam, azt el is fogadta; kivételt csakis azok a tudományos társulatok képeztek, melyek könyvtárral nem bírnak s így számukra a részünkről felajánlott csereanyag értékkel nem bír. Azonban ezeknél a társulatoknál is sikerült elérnem azt, hogy hajlandóknak nyilatkoztak a Központ által ajánlott bármely magyar tudományos intézetet ugyanolyan díj-feltételek mellett tagul felvenni, mintha németek lennének.

Különösen ki kell emelnem azt a nagy jóindulatot és megértést, melyre hazánk közgyűjteményeinek állapota és törekvéseink a Notgemeinschaft der deutschen Wissenschaft-nál, főleg pedig annak elnökénél, SCHMIDT-OTT ő excellenciájánál találtak, valamint nem hallgathatom el azt a szíves támogatást, amelyben a Notgemeinschaft könyvtári bizottságának vezetője, dr. JÜRGENS részesített. Ennek nagy jelentőséget az ad, hogy a Notgemeinschaft a rendelkezésére álló hatalmas anyagi eszközök révén — az 1923. évben 4,5 milliárd márka állami támogatást élvez — úgyszólván az összes német tudományos intézetek és társulatok működését támogatja és irányítja, s így a Notgemeinschaft-tal létesült csereviszony révén számos tudományos intézeti és társulati kiadványhoz, valamint az általa anyagilag támogatott folyóiratokhoz jutunk. Úgy a Notgemeinschaft, mint pedig a német társulatok a csereviszony létesítésének alapfeltételéül azt kívánták, hogy a cserébe adandó tudományos kiadványaink — valamely nyugateurópai nyelven (főleg német, francia vagy angol) írott összefoglalásokkal legyenek ellátva, hogy így azokat tudományosan ők is felhasználhassák. Kiadványainknak idegen nyelvű összefoglalásokkal való ellátását azonban nem csupán a németországi csere indokolja — szükséges ez más országok intézeteivel és társulataival létesítendő csereviszonyoknál is. Eddigi tapasztala-

taink azt mutatják (a Victoria and Albert Museum és a londoni School of Economics-al létesült csereviszony), hogy a külföldi intézetek a részünkről felajánlott csere-anyagból kizárólag azokat a műveket veszik igénybe, amelyek valamely nyugateurópai nyelven jelentek meg, vagy pedig idegen nyelvű összefoglalásokkal vannak ellátva. De kívánatossá teszi az idegen nyelvű kivonatot a csereviszony megvalósításán kívül egy még fontosabb, egyetemes tudományos, sőt magyar nemzeti érdekünk is, nevezetesen az, hogy a kizárólag magyar nyelven művelt tudományról a külföld tudomást nem vesz, már pedig mai viszonyaink között legfőbb érdekünk, hogy a külföld megismerje és értékelje tudományos munkásságunkat is. E cél elérésére, a nyugati népek kultúr-munkájába való bekapcsolódásra — ez idegen nyelvű összefoglalások a legalkalmasabb eszközül kínálkoznak.

A létesített németországi csereviszonyok közül mindenekelőtt kiemelem azokat, amelyek révén értékes bibliografiai anyaghoz jutnak könyvtáraink:

1. a berlini Staatsbibliothek rendelkezésünkre bocsátja 2 példányban a Gesamt-Zeitschriften-Verzeichnis és a Berliner Titel-Drucke című kiadványát. Az előbbi mintegy 300 németországi könyvtár folyóiratanyagát tartalmazza és belőle eddig 1914-ben és 1921-ben 1—1 kötet jelent meg, a 3. kötet pedig előkészítés alatt áll. A Berliner Titel-Drucke pedig mindazoknak a műveknek címeit tartalmazza, melyek a 10 porosz egyetemi könyvtár és a berlini Staatsbibliothek állományába folytatólagosan beérkeznek. Ez utóbbinak különös nagy jelentősége a mi könyvtáraink szempontjából az, hogy jelenleg külföldi bibliográfiával nem bírván és külföldi könyveket megtekintésre nem kapván, a Berliner Titel-Drucke-ből állandóan tájékozódást és útbaigazítást nyernek a külföldi tudományos irodalomról. Mindkét kiadvánnyal szemben a budapesti Tudomány-Egyetem évi gyarapodási jegyzékét, esetleges egyéb kiadványait és a Nemzeti Múzeum könyvtárának kiadványait kell a berlini Staatsbibliothek-nak megküldenünk.

2. A német könyvkiadók egyesületének, a Börsenverein-nak könyvtárával, a leipzigzi Deutsche Bücherei-el létesített csere értelmében ez rendelkezésünkre bocsátja 7 példányban a «Wöchentliches», illetve «Monatliches Verzeichnis» című kiadványát s így közgyűjteményeink minden anyagi áldozat nélkül fogják megkapni a német bibliografiát. Ezzel szemben bennünket az a kötelezettség terhel, hogy közöljük a Deutsche Bücherei-el mindazoknak a magyarországi kiadványoknak

cimeit, amelyek németnyelvű szöveget tartalmaznak. A Deutsche Bücherei-nek továbbá azt az ajánlatot tettem, hogy a Központ megküldi mindazokat a magyarországi kiadványokat számukra, melyek német szöveggel bírnak, ha ezzel szemben ők ugyanolyan terjedelemben a német könyvkiadók folyóirat- vagy könyvkiadványait cserébe megküldik.

3. A tudományos intézetekkel létesített csereviszonyok közül kiemelem továbbá a Notgemeinschaft-tal létesített cserét, mely nekünk egyelőre az alábbi folyóiratokat

1. Zentralblatt für Bibliothekswesen.	29. Iherings Jahrbücher.
2. Der neue Orient.	30. Verwaltungsarchiv.
3. Ungarische Jahrbücher.	31. Allgemeines Statistisches Archiv.
4. Zeitschrift für Psychologie I. & II. Abteilung.	32. Vierteljahrsschrift für Sozialwissenschaft.
5. Pädagogische Blätter.	33. Annalen des Deutschen Reiches.
6. Zeitschrift für angewandte Psychologie.	34. Archiv für katholisches Kirchenrecht.
7. Pädagogisches Zentralblatt. [logie.	35. Archiv für Rechts- und Wirtschaftsphilosophie.
8. Zeitschrift für Geschichte der Erziehung & des Unterrichts.	36. Rheinische Zeitschrift für Zivil- und Prozessrecht.
9. Archiv für Musikwissenschaft.	37. Zeitschrift der Savigny-Stiftung.
10. « « Philosophie.	38. « für Bergrecht.
11. Monatsschrift für Gottesdienst und christliche Kultur.	39. « « das gesamte Handelsrecht.
12. Theologische Quartalsschrift.	40. Zeitschrift für die gesamte Staatswissenschaft.
13. Theologisches Literaturblatt.	41. Zeitschrift für vergleichende Rechtswissenschaft.
14. Theologische Studien & Kritiken.	42. Neue Jahrbücher für das klassische Altertum.
15. « Literaturzeitung.	43. Hermes.
16. Archiv für Religionswissenschaft.	44. Historische Vierteljahrsschrift.
17. Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft.	45. Korrespondenzblatt des Gesamtvereins der Deutschen Geschichts- und Altertumsvereine.
18. Zeitschrift für Kirchengeschichte.	46. Archiv für Papyrusforschung.
19. « « die neutestamentliche Wissenschaft.	47. Byzantinische Zeitschrift.
20. Jahrbuch für Nationalökonomie & Statistik.	48. Zeitschrift für deutsches Altertum & deutsche Literatur.
21. Weltwirtschaftliches Archiv.	49. Historische Zeitschrift.
22. Zeitschrift für vergleichende Rechtswissenschaft.	50. Klio.
23. Zeitschrift für Völkerrecht.	51. Philologische Wochenschrift.
24. « « Politik.	52. Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache.
25. Deutsche Juristenzeitung.	
26. Deutsches Statistisches Zentralblatt.	
27. Kritische Vierteljahrsschrift für Gesetzgebung & Rechtswissenschaft.	
28. Der Gerichtssaal.	

53. Literaturblatt für germanische & romanische Philologie.	75. Flora.
54. Die neueren Sprachen.	76. Zeitschrift für Botanik.
55. Philologus.	77. Botanisches Zentralblatt.
56. Anglia.	78. Botanisches Jahrbuch für Systematik.
57. Deutsche Literaturzeitung.	79. Zoologischer Anzeiger.
58. Indogermanische Forschungen.	80. Physikalische Berichte.
59. Zeitschrift für keltische Philologie.	81. Chemisches Zentralblatt.
60. " der deutschen Morgenländischen Gesellschaft.	82. Sitzungsberichte der Heidelberger Akademie.
61. Zeitschrift für deutsche Mundarten.	83. Mathematische Zeitschrift. Series A.
62. " " romanische Philologie.	84. Beiträge zur Physik der freien Atmosphäre.
63. Archiv für Anthropologie.	85. Annalen der Physik.
64. " " Hydrobiologie.	86. Zeitschrift für Physik.
65. Zeitschrift für Biologie.	87. Zeitschrift der Gesellschaft für Erdkunde.
66. " " Morphologie.	88. Meteorologische Zeitschrift.
67. " " physikalische & diätetische Therapie.	89. Petermanns Mitteilungen.
68. Biologisches Zentralblatt.	90. Wissenschaftliche Ergebnisse der Deutschen Tiefsee-Expedition.
69. Zeitschrift für Anatomie.	91. Jahrbuch für Radioaktivität.
70. Pflügers Archiv für die gesamte Anatomie.	92. Jahresbericht der Deutschen Mathematiker-Vereinigung.
71. Virchows Archiv für pathologische Anatomie.	93. Neues Jahrbuch für Mineralogie.
72. Deutsche medicin. Wochenschrift.	94. Zeitschrift der Deutschen Geologischen Gesellschaft,
73. Deutsche Zeitschrift für Chirurgie.	
74. Zeitschrift für Geburtshilfe.	

mely folyóiratok tudományos intézeteink eddigi anyagának folytatásául szolgálnak és mintegy 100 könyvet juttat. E tekintélyes és értékes anyag ellenében a Központ 43 magyar folyóiratot és egyes akadémiai kiadványt bocsát a Notgemeinschaft rendelkezésére.

4. A bajorországi tudományos társulatokkal való cserénket a müncheni Staatsbibliothek révén sikerült megoldanom, illetve összpontosítanom — e könyvtár kötelezettséget vállalt, hogy minden számára megküldendő könyv vagy folyóirat ellenében megszerzi számunkra a viszonzás elve alapján bármely bajor tudományos társulat folyóirat- vagy könyvkiadványait; e megállapodás révén egész bajorországi cserénk a müncheni Staatsbibliothek által lesz lebonyolítható.

5. Értékes anyaghoz jutottunk a breslauer Osteuropa Institut-tal létesített csereviszony révén; ez intézetnek 28 műből álló kiadványát a Földrajzi Közlemények, a Századok, a Magyar Jogi Szemle, a Magyar

Gazdák Szemléje és a Földrajzi Közlemények folytatólagos megküldése ellenében fogjuk megkapni.

6. A hamburgi Staats- und Universitätsbibliothek értékes kiadványait az Akadémiai Almanach, az Értekezések a Nyelv- és Széptudományok Köréből és az Értekezések a Filozófiai és Társadalomtudományok köréből című kiadványok ellenében küldi.

7. A berlini Staatliche Museen főigazgatója, von FALKE, a «Berichte aus den preussischen Kunstsammlungen» című kiadványt a «Magyar Iparművészet» ellenében adja.

8. A Bibliothek des Kunstgewerbe-Museums igazgatója, JESSEN, kötelezettséget vállalt a «Magyar Iparművészet» és az Orsz. Iparművészeti Múzeum, valamint az Orsz. Szépművészeti Múzeum kiadványaiért cseréül hasonló értékű német irodalom megküldésére.

9. A hamburgi Museum für Kunst und Gewerbe «Führer durch die Schausammlungen des Erdgeschosses», «Alt-Babylonien und Alt-Egypten», valamint «Merovingisches Kunstgewerbe» című kiadványait az Iparművészeti Múzeum kiadványai ellenében bocsátotta rendelkezésünkre.

10. A berlini Reichsgesundheitsamt «Arbeiten aus dem Reichsgesundheitsamt», «Veröffentlichungen aus dem Reichsgesundheitsamt» és «Mitteilungen aus dem Reichsgesundheitsamt» című kiadványait kedvezményes áron fogja rendelkezésünkre bocsátani.

Mindezekén kívül a következő tudományos társulatokkal létesítettem végleges megállapodást a cserére vonatkozólag:

11. Deutsche Geologische Gesellschaft,
12. Deutsche Landwirtschaftsgesellschaft,
13. Gesellschaft für Erdkunde,
14. Deutsche Gesellschaft für die Geschichte der Medizin,
15. Gesellschaft deutscher Naturforscher und Ärzte,
16. Freunde der deutschen Bücherei,
17. Morgenländische Gesellschaft,
18. Medizinisch-Naturwissenschaftliche Gesellschaft (Jena),
19. Deutsche Mineralogische Gesellschaft.

20. Ugyancsak a csereviszony létesítésére vonatkozólag javaslatot tettem a következő társulatoknak:

21. Deutsche Botanische Gesellschaft,
22. Comenius-Gesellschaft,
23. Verein Herold,
24. Historische Gesellschaft (Berlin),
25. Allgemeiner Deutscher Sprachverein,

26. Geographische Gesellschaft,
27. Archäologisches Institut (Berlin),

azonban tőlük ezideig javaslatom sorsát illetőleg értesítést nem kaptam.

Kedvezményes tagságot biztosítottak a magyarországi tudományos intézetek számára

1. Gesellschaft für deutsche Philologie,
2. A hamburgi Institut für allgemeine Botanik.

Megbízatásom értelmében a leipzig-i Aussenhandelnbenstelle-vel megállapodást létesítettem, melynek lényege az, hogy a német kiadványokat Magyarország a jövőben minden valutafelártól mentesen, vagyis eredeti németországi áron kapja. Ezt a nagy előnyt a német könyvkiadók részéről csakis Magyarország élvezi és ez egyrészt nagy kultúrnyereséget jelent számunkra, de egyben gazdasági előny is, főleg a magyar könyvkereskedelem szempontjából. A német könyveknek, főleg a valutafelár következtében beállott nagy megdrágulása mellett, azoknak vásárlóközönsége hazánkban nagyon megcsappant, amit súlyosan érzett a magyar könyvkereskedelem is. Alapos reményünk lehet azonban arra, hogy a valutafelár elengedése következtében beálló olcsóbbodása a német könyveknek vissza fogja szerezni hazánkban régi piacait s ezzel könyvkereskedelmünknek ismét tekintélyes jövedelmet fog juttatni.¹

A Gyűjteménygyetem Tanácsának felszólítására 1922. december 30-án a Központ megszervezésére vonatkozólag tett javaslatomban rámutattam a létesítés egyik legfőbb indokaképpen arra a nagy előnyre, amely a közgyűjteményeink részére szükséges külföldi irodalom központi vásárlása révén biztosítható, nevezetesen, hogy ezzel megszüntethetők az egyes intézetek vásárlásainak kölcsönös nemismeréséből származó visszasságok ú. m. egy és ugyanazon műnek a szükségesnél nagyobb példányszámban való megvétele, mely a mai magas árak mellett nagy összeget jelent. A Központ ügykörét és hivatását ily irányban ismertetvén a német szakkörök előtt — mint már kiemeltem — egyetemes helyeslésre találtam. Az ő szives útmutatásuk alapján e gondolatnak legcélravezetőbb és gazdaságilag leghelyesebb kiépítéseként az mutatkozott, hogy a Központ németországi könyvvásárlásait németországi könyvkereskedők útján bonyolítsa le. Ez lévén egyrészt a központosításnak logikus kiépítése, másrészt viszont gazdaságilag azért előnyös, mivel az

¹ E megállapodásom az Aussenhandelnbenstelle szeptemberben történt megszüntével jelenleg már nem aktuális.

így előálló nagymennyiségű vásárlások mellett inkább nyílik lehetőség arra, hogy a könyvkereskedők előnyöket nyújtsanak. A németországi könyvkereskedőkkel folytatott tárgyalásaim alapján oly meg egyezésre jutottam, mely lehetővé teszi, hogy a Központ a német könyveket 40°/o-kal olcsóbban tudja beszerezni.

Közgyűjteményeink külföldi könyvszükségletének központosított és közvetlen beszerzését más általánosabb szempontok is indokolták **teszik**. Állami pénzügyeink mai leromlottsága idején nem tarthat igényt, a hazai könyvkereskedelmi arra a támogatásra, melyet a külföldi anyagnak általa való beszerzése számára biztosított, különösen nem, ha ez közgyűjteményeink rovására történik és még kevésbé, minthogy a mai gazdasági viszonyok mellett a magánvállalkozás amúgy is sokkal gyümölcsözőbb, mint volt régen. Nem szabad megfélemednünk arról sem, hogy épen a közelmúltban a magyar könyvkereskedők és könyvkiadók anyagi érdekeinek védelmére az állam az eladási ár szempontjából is ellenőrzése alá vonta a hazai könyvkiadást és ezzel úgy a könyvkiadóknak, mint a könyvkereskedőknek tekintélyes jövedelemszaporulatot biztosított. És így ha közgyűjteményeink külföldi vásárlásai a magyar könyvkereskedelem kizárása mellett történik, úgy ezen anyagi károsodásért épen a könyvkiadást állami ellenőrzése s ezzel a külföldre valutafélon való eladás biztosítása által a magyar könyvkereskedelem kellő anyagi kárpótlást nyer. Ugyancsak utalnom kell arra, hogy a régi eljárást, vagyis a külföldi könyveknek a hazai könyvkereskedelem útján való beszerzését részben indokolta az, hogy könyvkereskedőink bizományba kapván a külföldi irodalmat, azt közgyűjteményeinknek megtekintésül rendelkezésre bocsátották s ezzel a külföldi anyagban való tájékozódásukat megkönnyítették. Ezen funkciójuk jelenleg azonban teljesen megszűnt, mivel külföldi anyagot bizományba nem kapnak s így a külföldi anyagnak általuk való beszerzése jelenleg közgyűjteményeink részéről egy minden ellenszolgáltatás nélküli anyagi áldozatot jelentene.

Mindezekután közgyűjteményeink külföldi cseréjére, külföldi könyv- és folyóiratbeszerzésére és a külföldi anyag központi nyilvántartására nézve a következő javaslataimat terjesztettem a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter úr elé:

1. Javasoltam, hogy a legfőbb tudományos társulatainknál a szükséges lépéseket megtegye aziránt, hogy úgy folyóirat-, mint könyvkiadványaikat német, esetleg francia vagy angol nyelvű összefoglalásokkal ellássák;

2. hogy a külföldi csere lebonyolítására kiadványaikat a cseréhez szükséges példányszámban a Központ rendelkezésére bocsássák.

3. Javasoltam, hogy a külföldről csereképen kapandó anyagban elsősorban a következő intézetek részesíttessenek:

Az Orsz. Magyar Gyűjteményegyetem keretébe tartozó intézetek,
a budapesti kir. m. Pázmány Péter tudományegyetem könyvtára,
a szegedi m. kir. Ferenc József tudományegyetem könyvtára,
a debreceni m. kir. Tisza István tudományegyetem könyvtára,
a pécsi m. kir. Erzsébet tudományegyetem könyvtára,
a m. kir. József műegyetem könyvtára.

4. A cserében kapandó külföldi folyóiratok és könyvek szétosztására nézve javasoltam, hogy a Központ felhatalmaztassék, miszerint a folyóiratokat és folytatásos műveket azoknak az intézeteknek, illetőleg könyvtáraknak juttassa, amelyekben az illető folyóiratok előző évfolyamai, illetőleg a folytatólagos művek előző kötetei már megvannak, a felosztásnak ez a módja felelően meg kizárólag úgy a könyvtárak, mint pedig az olvasóközönség érdekeinek. Azon anyag felosztása pedig, mely önálló könyveket, vagy pedig a fenti intézetekben vagy könyvtárakban még meg nem lévő gyűjteményes munkákat vagy folyóiratokat tartalmaz, bizottságra bizassék, amely bizottság a fenti intézetek egy-egy és a felső Oktatásügyi Egyesület egy képviselőjéből, valamint a Központ igazgatójából álljon.

5. A külföldi könyvek és folyóiratok beszerzésére és központi nyilvántartására nézve pedig az alábbi rendelettervezetet dolgoztam ki.

A m. kir. Vallás- és Közoktatásügyi Miniszternek 1923. évi . . . sz. rendelete a külföldi könyvek és folyóiratok beszerzése és nyilvántartása tárgyában.

I.

Az 1923. évi 394. eln. sz. rendeletem 6. §. a) pontja szerint az Országos Könyvforgalmi és Bibliografiai Központ hatáskörébe tartozik:

«Az Orsz. M. Gyűjteményegyetem keretébe tartozó, valamint minden más állami, esetleg az intézményhez önként csatlakozó más közgyűjtemények külföldi könyvbeszerzési és csere-ügyeinek központi adminisztrációja.»

II.

Ugyanezen rendeletem 6. §. d) pontja értelmében az O. K. B. K. hatáskörébe tartozik:

«A közkönyvtárak 1920. évi jan. 1-től beszerzett és beszerzendő könyv- és folyóirat-anyagának szakszerű bibliografiai nyilvántartása és központi katalógusoknak előkészítése.»

1.

Ennek értelmében az O. K. B. K. intézi és bonyolítja le az Orsz. M. Gyűjteményegyetem keretébe tartozó, valamint a m. kir. vall.- és közokt. minisztérium fennhatósága alatt álló, vagy általa anyagilag támogatott könyvtárak, intézmények és gyűjtemények külföldi könyv- és folyóirat cseréjét, kivéve a fenti intézetek és a külföld között már fennálló csereviszonyt.

2.

Az O. K. B. K. eszközi az Orsz. M. Gyűjteményegyetem keretébe tartozó intézetek és a m. kir. vallás- és közoktatásügyi minisztérium fennhatósága alatt álló következő tudományos közkönyvtárak: Kir. m. Pázmány Péter tud. egyetemi könyvtár, M. kir. Ferenc József tud. egyetemi könyvtár (Szeged), M. kir. Tisza István tud. egyetemi könyvtár (Debrecen), M. kir. Erzsébet tud. egyetemi könyvtár (Pécs), M. kir. József műegyetemi könyvtár, külföldi könyv- és folyóirat vásárlásait, kivéve az antiquár jellegű művek vásárlását, melyeket a fenti intézetek saját hatáskörükben intézhetnek el.

Ugyancsak az O. K. B. K. útján szerezhetik be külföldi szükségleteiket mindazok a könyvtárak, intézetek és gyűjtemények, melyek a m. kir. vallás- és közoktatásügyi minisztérium fennhatósága alatt állanak, vagy általa anyagi támogatásban részesülnek.

3.

A számvevődség 2. §. 1. pontjában felsorolt intézetek és könyvtárak számadásainak szigorlata alkalmával azok közt külföldi könyvekről és folyóiratokról szóló számlákat csak abban az esetben fog kellőleg igazoltnak tekinteni, ha a számlák az O. K. B. K. által láttamozva vannak.

4.

Az O. K. B. K. útján történő vásárlásoknál az intézetek tartoznak számlákat a szállítmány kézhezvétele után azonnal kiegyenlíteni.

5.

A II. értelemben a 2. §. 1. pontjában felsorolt intézetek tartoznak az 1920. jan. 1-től állományokba érkezett külföldi könyv- és folyóiratanyaguk (kivéve az egyetemi és iskolai iratokat, iskolai tankönyveket, orientália-t) bibliografiai adatait az O. K. B. K.-val közölni. Az 1923. jan. 1-től állományukba érkezett külföldi anyag bibliografiai adatai jelen rendeletemtől számított 2 hónapon belül az O. K. B. K.-val közlendők. A jövőben állományukba közvetlenül (antiquár jellegű vásárlás, csere, ajándékozás útján) érkező külföldi anyag bibliografiai adatai a beérkezéstől számított 1 héten belül az O. K. B. K.-nál bejelentendők.

6.

Bejelentendők a következő bibliografiai adatok:

- a) önálló műveknél: cím, megjelenési hely, év, nyomda;
- b) gyűjteményes, folytatásos műveknél: a külön címlappal bíró részek

címe, megjelenési helye, éve, nyomdája és az egész gyűjteményben való helyzete (kötetszám);

c) folyóiratoknál: cím, füzetszám, megjelenési hely, idő, nyomda

7.

Az O. K. B. K. a 2. §. 1. pontjában felsorolt intézetek külföldi könyv- és folyóirat-anyagának gyarapodásáról negyedévenként nyomtatott címjegyzéket ad ki.

Indokolás.

Ad 1. Az O. K. B. K.-nak a külföldi csere intézésére és lebonyolítására vonatkozó hatásköréből a már fennálló csereviszonyok kivételét az teszi kívánatos, hogy ezek intézésének és lebonyolításának már kialakult módozatai vannak, melyeket csak zavarna, ha ezek a cserék is az O. K. B. K. hatáskörébe vonatnának.

Ad 2. A felsorolt intézeteknek külföldi vásárlásait az O. K. B. K. útján lebonyolítani kívánatos, mivel ezzel egyrészt ki tudjuk zárni azt, hogy közgyűjteményeink ugyanazokat a folyóiratokat és könyveket — egymás vásárlásairól nem tudván — szükségtelenül több példányszámban vegyék, másrészt mivel a nagyobb tömegben való vásárlások révén oly kedvezményeket érhetünk el, — mint ezt a német könyvkereskedőkkel való érintkezésünkben tapasztaltuk —, melyeket az egyes intézetek külön vásárlásaiknál nem remélhetnek elérni. Nem feledkezhetni meg arról sem, hogy mily jelentős tehermentesítést jelent az egyes intézetekre nézve, ha a vásárlás mai nagy körülményességeitől szabadulnak. Az O. K. B. K. a külföldi anyagot az illető országok egy-egy könyvkereskedőjétől közvetlenül fogja beszerezni s ezzel kikapcsolván a közvetítő könyvkereskedelmet — olcsóbban fog vásárolni, mintha a hazai könyvkereskedelem közvetítésével szerezné be a külföldi anyagot. Állami pénzügyeink mai leromlottsága idején a hazai könyvkereskedelem nem tarthat igényt arra a támogatásra, melyet a külföldi anyagnak általa való beszerzése számára biztosított, különösen nem, ha ez közgyűjteményeink rovására történik és még kevésbé indokolt lenne, minthogy a mai gazdasági viszonyok között a magánvállalkozás sokkal gyümölcsözőbb, mint volt régen. Nem feledkezhetünk meg arról sem, hogy éppen a közelmúltban a magyar könyvkereskedők és kiadók anyagi érdekeinek védelmére az állam az eladási ár szempontjából is ellenőrzése alá vonta a könyvkivitelt és ezzel biztosította a magyar könyveknek külföldre valutafeláron való eladását, mely a magyar könyvkereskedőknek és kiadóknak tekintélyes jövedelemszaporulatot jelent. Egyben utalnom kell arra, hogy közgyűjteményeinknek külföldi szükségleteik beszerzésénél gyakorlatban volt régi eljárását, vagyis azoknak a hazai könyvkereskedelem útján való beszerzését nagyrészt indokolta az, hogy könyvkereskedőink bizományba kapván a külföldi irodalmat — azt közgyűjteményeinknek megtekintésül megküldötték és ezzel azoknak a külföldi irodalomban való tájékozódást lehetségessé tették. Ezen funkciójuk jelenleg teljesen megszűnt, minthogy külföldi irodalmat bizományba nem kapnak. A külföldi anyagnak általuk való beszerzése részünkről egy minden ellenszolgáltatás nélküli anyagi áldozatot jelentene.

Az antiquár jellegű könyvek vásárlásának kivételét az O. K. B. K. hatásköréből az indokolja, hogy ezeknél egyrészt kedvezményes árak elérésére nem számíthatnánk, másrészt, hogy ilyenmű vásárlásoknál már eleve meghatározott külföldi cégek hivatottak, továbbá, hogy az egyes intézeteknek ilyen vásárlásaik lebonyolítására máris többnyire előnyös kapcsolataik vannak.

Nem látszik indokoltnak, hogy az O. K. B. K. hatáskörébe az összes könyvtárak és intézetek külföldi vásárlásai imperative befoglaltassanak, mint-hogy részben ezek vásárlásai nem oly számosak, hogy azoknak az O. K. B. K. útján való lebonyolítása tekintélyes anyagi előnyt jelentene, továbbá, mert ezek külföldi anyagának az O. K. B. K.-nál nem fog nyilvántartani és mint-hogy a hazai könyvkereskedelemnek teljes kikapcsolása az állami intézetek külföldi vásárlásaiból — mit pedig ily imperatív intézkedés magában foglalna — nem kívánatos.

Ad 3. A számláknak az O. K. B. K. által való láttamozását az teszi szükségessé, mert ezzel biztosíthatjuk a rendelet intézkedéseinek megvalósítását. Igaz ugyan, hogy az intézetek antiquárius jellegű vásárlásai nem tartoznak az O. K. B. K. hatáskörébe, mégis szükséges az összes külföldi számláknak a Központ részéről való láttamozását feltételül megállapítani, minthogy a számvétség nem lehet hivatott annak elbírálására, vajjon valamely vétel antiquárius jellegű-e vagy sem.

Ad 4. A számlák azonnali kifizetését szükséges kimondani azért, mivel a kereskedők részéről kedvezményes elbírálásra csak ebben az esetben számíthatunk.

Ad 5. Egyelőre csakjs a külföldi anyag nyilvántartására kell szorítkozni, minthogy az arról való tájékozódás jelenleg a legsürgősebb és legfontosabb szükség. Ennek megvalósítása után fogja a Központ a fenti intézetek egyetem-címjegyzékét felállítani.

Ad 6. A legfontosabb bibliográfiai adatokra nézve állapítatik meg a bejelentési kötelezettség, melyekből az illető mű felismerhető. Nem ajánlatos az egyes munkák könyvtári jelzetét is nyilvántartani, minthogy az egyes könyvtáraknál a jelzetekben történő esetleges változtatások zavarokra vezethetnek.

A bibliográfiai adatok bejelentési módjára nézve az O. K. B. K. az intézetekkel külön fog megállapodni.

Az O. K. B. K. útján akár cserevásárlás vagy ajándékozás által az intézethez érkező anyag katalogizálását az O. K. B. K. végzi és a nyomtatott címéit az egyes műveknek az intézetek katalógusai részére a művel együtt megküldi.

Budapest, 1923. május 22.

PASTEINER IVÁN.